

Передрій О. І.,

к.т.н., доц., доцент кафедри товарознавства та експертизи в митній справі, Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Ємченко І. В.,

д.т.н., проф., завідувач кафедри митного та технічного регулювання, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА ПРЕДМЕТІВ ФІЛАТЕЛІЇ ПРИ ЇХ ПЕРЕМІЩЕННІ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН

***Анотація.** В статті розглянуто поштові марки як об'єкт філателії, визначено їх історичну та культурну значимість. Детально розглянуто особливості проведення ідентифікаційної експертизи марок. Подано характеристику ознак, за якими ідентифікуються марки; визначено основні етапи та методи проведення експертизи, які можуть бути використані в умовах митного пункту пропуску. Авторами подано повну характеристику зовнішніх ознак марок, за якими визначається їх видова приналежність, визначено основні ознаки повної чи часткової підробок та фальсифікації марок. Зокрема, визначено, як можна відрізнити реставровані поштові марки та цільні поштові речі від оригінальних. Також розглянуто основні види експертних знаків, які засвідчують результати проведеної експертизи та ознаки їх автентичності. Наведена методика може бути використана у практичній роботі митних органів та експертів.*

Ключові слова: філателія, марки, культурні цінності, ідентифікаційна експертиза.

Peredriy O.I.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Commodity Studies and Expertise in Customs Business, Lutsk National Technical University, Lutsk

Yemchenko I.V.,

Doctor of Engineering, Professor, Head of the Department of Technical and Customs Regulation, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

IDENTIFICATION EXPERTISE OF PHILATELY ITEMS DURING THEIR TRANSFER THROUGH THE CUSTOMS BORDER

***Abstract.** In the article postage stamps are considered as an object of philately, their historical and cultural significance is determined. The peculiarities of conducting an identification expertise of postage stamps are considered in detail. Characteristic of the signs, according to which the postage stamps are identified, is given; the main stages and methods of carrying out the expertise, which can be used at customs checkpoint, are determined. The authors provide a complete description of the external features of the postage stamps, according to which their type affiliation is recognized, as well as the main signs of total or partial counterfeiting and falsification of postage stamps are determined. In particular, it is determined how it is possible to distinguish restored postage stamps and entire postal items from the original ones. The main types of expert marks, which certify the results of the expertise and signs of their authenticity are reviewed. The given method can be used in practical activities of customs bodies and experts.*

Key words: philately, postage stamps, cultural values, identification expertise.

Постановка проблеми. Культурні цінності є одним з основних елементів цивілізації та культури народів. Культурні цінності – це рукотворне багатство будь-якої країни, що накопичувалось та

оберігалось протягом багатьох років і століть. Ставлення держави до збереження та захисту своєї культурної спадщини визначає міжнародний статус держави [1].

Проблеми боротьби з правопорушеннями у сфері охорони культурної спадщини, особливо з її організованими проявами, на сьогодні мають глобальний характер для національних інтересів багатьох країн світу. Контрабанда культурних цінностей – це джерело величезного незаконного прибутку. За даними ООН, щорічний дохід від транснаціональної злочинної діяльності, яка пов'язана з предметами мистецтва та культурними цінностями, становить близько 3,4-6,3 млн. доларів США, що становить 0,8 % усіх незаконних фінансових потоків [2]. Не є винятком і Україна. Незважаючи на зростаючі витрати у сфері охорони культурної спадщини, за кордон України щороку вивозиться цінностей на сотні мільйонів гривень. Контрабанда культурних цінностей становить близько 3 % від загального обсягу або 8 млрд 375 млн грн (дані за 2016 рік) [3]. Відповідно до статистичних даних найрозповсюдженішими об'єктами історико-культурних цінностей, які незаконно вивозяться за межі України, є: вироби із золота, срібла та скла; вишивки; монети; годинники (ручні, настінні); ікони; килими; книги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемою контрабанди та митної експертизи культурних цінностей займаються фахівці різних галузей, які розглядають окремі її аспекти. Зокрема, вагомий внесок у теоретичні розробки загальної методики розслідування контрабанди предметів мистецтва зробили В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило, Є. П. Гайворонський, Л. О. Ужва та ін. [3]. Проблематиці митної та ідентифікаційної експертизи культурних цінностей присвячені роботи Т. М. Артюх, В. І. Індутного, Я. В. Фурмана, О. Л. Калашникової та ін. [4-6]. Сучасні методики судово-товарознавчої експертизи окремих видів культурних цінностей розглянуті в працях В. В. Архіпова. Більшість досліджень, присвячених питанням розслідування контрабанди, мають закритий характер. Самостійна частина методики ідентифікаційної експертизи окремих видів культурних цінностей донині ще не розроблена. Митна експертна діяльність набуває особливого значення саме зараз, коли Україна стає східним кордоном ЄС, що передбачає необхідність приведення до загальноєвропейських стандартів наявних методів контролю за переміщенням культурних цінностей через митний кордон України, що визначає новизну й актуальність теми дослідження.

Постановка завдання. Основна мета даного дослідження – розглянути особливості ідентифікаційної експертизи предметів філателії.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Філателія* – це вивчення та колекціонування поштових марок, конвертів чи інших знаків оплати поштової кореспонденції. *Поштова марка* – цінний папір, що є свідомою оплати поштового відправлення. Поштові марки є історичними джерелами, адже концентрують у собі чималий об'єм інформації. Марки не лише можуть допомогти історикам у вивченні особливостей поштового зв'язку в тій чи іншій країні, але й розкажуть про історію економіки, особливості грошового обігу, а дослідження причин

випуску тих чи інших типів знаків поштової оплати, їх тематично-сюжетного розмаїття додасть безліч унікальної інформації в царині політичної і військової історії, історії культури і мистецтва, історичної біографістики, джерелознавства загалом тощо.

Правила друку марок, тиражі та кількість тем, порядок проведення експертизи та встановлення організації, уповноважених їх проводити, визначаються Всесвітнім поштовим союзом (м. Берн). При Всесвітньому поштовому союзі діє міжнародна федерація філателії, яка займається питаннями експертизи марок на міжнародному рівні, розробляє рекомендації щодо визначення основних ідентифікаційних ознак марок, методів виявлення підробок та ін.

В Україні автентичність марок перевіряє українське товариство філателістів. Дане товариство визначає певних експертів, які мають право проводити експертизу марок і подавати мотивовані висновки щодо їх оригінальності та автентичності; видає вітчизняні каталоги марок; подає на реєстрацію у міжнародні каталоги вітчизняні марки та ін.

Філателістична експертиза – дослідження марок та інших філателістичних матеріалів з метою встановлення їх оригінальності, стану, виявлення ремонту, прихованих дефектів та гашення.

При експертизі марок визначаються:

- розмір та форма;
- наявність та розмір перфорації;
- опис малюнка;
- номінал та рік випуску;
- колір та вид паперу;
- спосіб друку;
- наявність написів;
- рідкісність та збереженість;
- наявність у вітчизняних та зарубіжних каталогах.

Експертний знак або знак експертизи (відтиск іменного штампю експерта) проставляється на зворотній (клеєвій) стороні дослідженої поштової марки або поряд чи під знаком поштової оплати на цілих і цільних речах у рамках системи позначень експертизи. Мета експертного знаку – підтвердження оригінальності знаку поштової оплати, або вказівка на фальсифікацію чи підробку. Експертний штампель зазвичай виготовляється з металу. Відтиски ставлять фарбою, яка стійка до змивання водою, бензином чи витирання. На експертному знакові може бути вказане прізвище (повністю, інколи скорочено) або факсиміле експерта.

У деяких випадках можуть бути інші помітки, крім штампеля експерта. Наприклад, якщо марка має непоштове гашення, то поряд з прізвищем експерта ставиться знак Х. Якщо з марки видалено гашення пером, то марка помічається знаком О. На фальсифікованих марках ставиться спеціальний штампель “фальсифікат” і підпис експерта.

Результати проведеної експертизи визначають місце положення і направлення експертного знаку на обороті марки. Схеми розміщення експертних знаків публікуються у багатьох каталогах поштових

марок, у філателістичних словниках і довідниках. В окремих випадках поряд із іменним експертним знаком проставляються додаткові експертні знаки:

– знак “FALSCH” – на повних та часткових фальшивих марках;

– знак “ND” або “Neudruck” – проставляється на офіційних нововідтворених марках;

– знак “Nachdruck” – проставляється на офіційних додрукованих марках.

Для того, щоб відрізнити фальшиву марку від оригінальної, експерт повинен мати певні знання та досвід, користуватися зразками оригінальних марок та відповідним обладнанням.

Якщо колись підроблялися в основному цінні рідкісні екземпляри, то пізніше почали імітуватися рядові недорогі марки. Перш за все слід переконатися, чи екземпляр, що піддається експертизі, випущений поштою чи є видумкою фальсифікатора; чи співпадає дата гашення поштового штемпеля з часом курсування марок; чи підходить зубцівка марки до розміру і типу, вказаного у каталозі, а у беззубцевих марок – розміри полів краю; чи співпадає колір марки і сорт паперу з описаними у каталозі.

Необхідно врахувати, що фальсифікат, як би ідеально він не був виготовлений, завжди відрізняється від оригінальної марки. Ретельне вивчення фальсифікату дозволяє помітити ті його елементи, які точно свідчать про підроблене походження марки. Перш за все на малюнку підробки завжди можна знайти відхилення у деяких деталях і розмірах від оригіналу. До того ж, фальсифікаторам дуже рідко вдається знайти саме той сорт паперу, який застосовувався при друці оригіналу, особливо, коли папір має водяний знак. Фальсифікаторам також тяжко підібрати друкарську фарбу точно під тон і якість оригіналу. При опроміненні підробки кварцовою аналітичною лампою її папір і фарба не світяться тим же кольором, що і в оригінального екземпляра.

Не менш складна для фальсифікації і зубцівка. Практично неможливо виконати її так, щоб вона в точності відповідала оригінальній. Оригінальна беззубцева марка повинна мати достатньо широкі поля горизонтальних і вертикальних сторін. При накладенні на зубцеву марку беззубцева повинна із всіх чотирьох сторін перекривати її таким чином, щоб ніде не виступали краї зубців.

Більш поширені марки, що мають часткову підробку, – це марки з фальшивою перфорацією, обрізаними зубцями, хімічно зміненим кольором, штучно зміненим сортом паперу.

Сьогодні найчастіше підробляються надпечатки на поштових марках. При визначенні оригінальності надпечатки слід ретельно співставити надпечатку, що досліджується, з оригіналом, порівнюючи і вимірюючи кожну літеру, цифру і стрічку, звертаючи увагу на взаємне розміщення букв нижніх і верхніх стрічок. Обов'язково треба перевірити поліграфічний спосіб, яким зроблена надпечатка, враховуючи особливості кожного виду друку.

Більшість підроблених надпечаток відтиснуті вручну. Ручні кліше надпечаток можуть бути

каучукові, дерев'яні або металеві. При ручному способі нанесення надпечаток часто отримується кривий відтиск. Надпечатки, зроблені каучуковим кліше, не мають різко окреслених меж літер і цифр, а фарба надпечатки нерівномірно розподілена по всій поверхні. При використанні дерев'яного кліше можна в лупу інколи розгледіти характерні особливості структури дерева. Металеве кліше, відтиснуте вручну, майже ніколи не може дати на обороті марки рівномірно випуклої по всій площині надпечатки. Від металевого кліше, що застосовується на друкарській машині, на зворотній стороні марки у всіх точках втиснення завжди однаково. Якщо надпечатка нанесена літографським способом, то на зворотній стороні марки втиснення немає, а фарба розміщена по всій надпечатці рівномірно. При порівнянні досліджуваної надпечатки з оригінальною необхідно також порівнювати колір і інтенсивність фарб.

Деякі фальсифікатори пропонують колекціонерам марки на звичайному папері під виглядом екземпляра, виконаного на тонкому папері. Імітація здійснюється за допомогою парафіну, який, просочуючи папір, надає йому вигляд тонкого паперу. Якщо опустити таку марку в чистий бензин або ефір, її папір набуває початкового вигляду.

Найтяжче розпізнати штучно реставровані марки, що видаються за повноцінні екземпляри. Так, марка може виявитись акуратно склеєною з однієї чи кількох частин, у марки можуть бути нарощені поля, підклеєні зубці, яких не вистачає, тонкі місця заповнені паперовою масою, вигорілі від часу фарби поновлені, в результаті чого марка набуває вигляду такої, що тільки вийшла з-під друкарського верстата.

Під дією кількох крапель чистого (авіаційного) бензину або ефіру на зворотній стороні марки, покладеної на чорний фон, одразу виявляються межі реставрованих місць – вони повільніше змочуються бензином, ніж інші частини марки.

Наведення нового клею за останні роки отримало широке розповсюдження. У простих випадках підробка виявляється порівнянням кольору, щільності поверхневого шару, характерного блиску або смуг клею з оригіналом. У зубцевих марок інколи вдається виявити наведений клей, розглядаючи отвори перфорацій через лупу – новий клей напливає на краї зубців, утворюючи перепонки. В оригіналів таких явищ не буває, адже марочні листи перфорується після наведення клею.

За допомогою кварцової лампи можна також виявити на марці місця підчищань, підправлень, витравленого поштового штемпеля, місць ремонту і хімічного впливу на папір або фарбу марки.

В останні роки з'явився великий інтерес до цілих листів, що пройшли пошту, із марками, що збереглися на них повністю цілими, поштовими штемпелями, етикетками. Особливо розшуковуються старі листи з рідкими штемпелями, листи перших авіапольотів, арктичних і антарктичних полярних станцій. Перевірка оригінальності цих філателістичних матеріалів потребує висококваліфікованої експертизи.

Найскладніша задача філателістичної експертизи – встановлення оригінальності поштових штемпелів гашення. У випадках, коли гашення нечітке, змазане, неочищене, жирне, таке, що розпливлось, із слідами грудочок або із надлишковим вмістом штемпельної фарби, філателістична цінність марки знижується. Інколи підробляється відтиск не повністю, а лише його частина – дата, місце гашення, номер відділення та ін. Гашення від руки технологічно підробити дуже легко, але у цьому випадку часто використовується чорнило незвичайного складу, спосіб написання літер тощо.

Згідно з Законом України “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” культурними цінностями вважаються рідкісні поштові марки, інші філателістичні матеріали, подані окремо чи в колекції. Вивезення чи тимчасове вивезення поштових марок та блоків, маркованих конвертів та поштових карт (художніх та стандартних), виданих до 1991 року, можливе лише за наявності свідоцтва на право вивезення за межі України. При вивезенні цих предметів, крім свідоцтва, подається перелік філателістичних матеріалів, в якому вказуються вид марки, рік випуску, номер за каталогом, кількість та орієнтовна вартість (примірники фотографій у цьому випадку не подаються).

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Питання процедури проведення ідентифікаційної експертизи марок, заявлених до вивезення (тимчасового вивезення) та повернутих в Україну після тимчасового вивезення, висвітлені у статті, свідчать про наявність специфіки проведення таких експертиз і можуть бути використані для вдосконалення чинних методик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України [прийнято Верхов. Радою 21 вересня 1999 року №1068-XIV] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1068-14.

2. Марко В. І. Поняття і суспільна небезпечність контрабанди історичних та культурних цінностей [Текст] / В. І. Марко // Митна справа. – 2010. – №1(67). – С. 45-49.

3. Ужва Л. О. Суспільна небезпечність контрабанди культурних цінностей / Л. О. Ужва,

В. О. Петренко // Науково-практична Інтернет-конференція 14.05.2013. – Секція № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalactivity.com.ua>.

4. Фурман Я. В. Проведення мистецтвознавчої експертизи при розслідуванні контрабанди культурних цінностей [Текст] / Я. В. Фурман // Держава і право. – 2007. – № 36. – С. 513-518.

5. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей [Текст] : підручник / [за ред. О. Л. Калашникової]. – К. : Знання, 2006. – 479 с., 48 с. іл.

6. Оцінка культурних цінностей [Текст] / [В. В. Індутний, Е. В. Чернявська, К. В. Татаринцева та ін.]. – К. : Друкарня ДГЦУ, 2004.

7. Артюх Т. М. Товарознавча оцінка культурних цінностей [Текст] / Т. М. Артюх, В. В. Індутний // Товарознавство та інновації. – 2009. – №1. – С. 23-29.

8. Philatelic Expertising: The AIEP Handbook of Philatelic Expertising / Ed. by W. C. Hellrigl. – A. I. E. P./FFE Journal, 2004. – 320 p.

REFERENCES

1. Pro vyvezennia, vvezennia ta povnennia kul'turnykh tsinnostej : Zakon Ukrainy [Online], available at: zakon.rada.gov.ua/go/1068-14.

2. Marko, V. I. (2010), Poniattia i suspil'na nebezpechnist' kontrabandy istorychnykh ta kul'turnykh tsinnostej, Mytna sprava, №1(67), pp. 45-49.

3. Uzhva, L. O. and Petrenko, V. O. (2013), Suspil'na nebezpechnist' kontrabandy kul'turnykh tsinnostej [Online], available at: <http://www.legalactivity.com.ua>.

4. Furman, Ya. V. (2007), Provedennia mystetstvoznavchoi ekspertyzy pry rozsliduvanni kontrabandy kul'turnykh tsinnostej, Derzhava i pravo, vol. 6, pp. 513-518.

5. Kalashnykova, O. I. (2006), Osnovy mystetstvoznavchoi ekspertyzy ta vartisnoi otsinky kul'turnykh tsinnostej, Znannia, Kiev.

6. Indutnyj, V. V. (2004), Otsinka kul'turnykh tsinnostej, Izdatel'stvo Drukarnia DHTsU, Kiev.

7. Artiukh, T. M. (2009), Tovaroznachna otsinka kul'turnykh tsinnostej, Tovaroznavstvo ta innovatsii, vol. 1, pp. 23-29.

8. Philatelic Expertising: The AIEP Handbook of Philatelic Expertising / Ed. by W. C. Hellrigl. — A. I. E. P./FFE Journal, 2004.